

Krátké zamyšlení nad dvěma úskalími uplatnění, přiznání a následného vymáhání nároku poškozeného

Short Contemplation above Two Pitfalls of the Application, Granting and Subsequent Enforcement of the Victim's Claim

Jolana Sedláčková*

Abstrakt

Autorka se ve svém článku zaměřuje na praktické aspekty uplatnění a přiznání náhrady škody poškozeným v rámci adhezního řízení a následné vymáhání práv a nároků poškozeného (věřitele) vůči odsouzenému (dlužníkovi), který se nachází v úpadku. Problematiku popisuje na vzorovém případě insolvenčního řízení formou oddlužení a možnosti uplatnění nároku na náhradu škody v trestním řízení s ohledem na paralelně probíhající řízení insolvenční.

Klíčová slova

poškozený; insolvenční řízení; náhrada škody; adhezní řízení; trestní řízení; právnická osoba; dlužník.

Abstract

The author in his contribution focused on practical aspects of the application and granting of compensations to victims under the control of adhesion and subsequent enforcement of rights and entitlements of injured party (the lender) against the convicted person (debtor), which is in bankruptcy. Explains it in a standard case of insolvency proceedings in the form of debt relief and the possibility of claiming damages in criminal proceedings with regard to parallel insolvency proceedings.

Keywords

Damaged, Insolvency Proceedings; Damages; Adhesion Proceedings; Criminal Proceedings; Legal Entity; Debtor.

1 Úvod¹

Institut osoby poškozené a její právní postavení v průběhu trestního řízení je v rámci české trestněprávní úpravy zakotveno v ustanovení § 43 a násl. zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů. Uvedené ustanovení kromě pozice poškozeného, jakožto účastníka trestního řízení, podrobně upravuje

* Mgr. Bc. Jolana Sedláčková, doktorandka na Katedře trestního práva, Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Brno, a asistentka předsedy senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu / Ph.D. student, Department of Criminal Law, Faculty of Law, Masaryk university, Brno, Czech Republic, and law clerk to judge of the Supreme Court of the Czech Republic / E-mail: jolana.sedlackova@mail.muni.cz

¹ Tento článek vznikl za podpory specifického výzkumu „Postavení poškozeného a obětí v českém trestním řízení v porovnání se sousedními státy“ (MUNI/A/0847/2013).

i rozhodování o jeho (ne)uplatnění nároku na náhradu škody v adhezním řízení. Vývoj úpravy již v bývalém československém trestním řízení směřoval k poměrně širokému vymezení pojmu poškozeného, aby měl dostatečná práva zúčastnit se, jako aktivní strana trestního řízení, s plnou možností uplatnění svých práv a získání náhrady škody za jemu způsobený delikt před soudem.²

Podle platné a účinné právní úpravy, konkrétně citovaného § 43 odst. 1 trestního řádu, je osoba poškozená ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil. Za poškozeného se nepovažuje ten, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem. Trestní řád přiznává poškozenému právoplatné postavení strany v trestním řízení. Zákonodárce také svěřil osobě poškozené řadu práv a povinností, kterými jsou zejména právo činit návrh na doplnění dokazování, nahlížet do spisů, zúčastnit se sjednávání dohody o vině a trestu, hlavního líčení a veřejného zasedání konaného o odvolání nebo o schválení dohody o vině a trestu a před skončením řízení se k věci vyjádřit.³ V rámci úzkého zaměření tohoto příspěvku se bude autorka dále zabývat výlučně právem poškozeného navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit v penězích škodu nebo nemajetkovou újmu, jež byla poškozenému trestným činem způsobena, nebo vydat bezdůvodné obohacení, které obžalovaný na jeho úkor trestným činem získal a následující reálné možnosti vymození povinnosti, k níž pachatele soud vůči poškozenému zaváže.

Důležité je připomenout, že klasický institut odpovědnosti za škodu je institutem odpovědnostním, regulovaným zásadně hmotným právem, kdy při naplnění zákonných předpokladů pro vznik práva na náhradu škody o existenci odpovědnosti za škodu rozhoduje nezávislý soud podle norem procesního práva. Tzv. adhezní řízení, tedy odpovědnostní institut v rámci trestního řízení, je však odlišné. Adhezní řízení totiž netvoří samostatnou či časově a formálně oddělenou část trestního řízení, ale naopak je jeho součástí. Přitom je však nutno vždy brát v úvahu samotný primární účel trestního řízení vyjádřený v ustanovení § 1 odst. 1 trestního řádu, jenž spočívá zejména v náležitém zjištění trestných činů a ve spravedlivém potrestání jejich pachatelů.

K tomu lze z pohledu ustálení soudní judikatury poukázat i na druhou stranu problematiky. Jde o to, že charakteristickým znakem právního státu v kontinentálním evropském pojetí je skutečnost, že vymezení trestného činu, stíhání pachatele a jeho potrestání, je věcí vztahu mezi státem a pachatelem trestného činu, když je to výhradně stát, který rozhoduje podle zásad trestního řízení o tom, zda byl spáchán trestný čin a kdo jej spá-

2 Viz LÁTAL, Jaroslav. *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení*. Praha: [Ministerstvo spravedlnosti České republiky], 1994, s. 5–10.

3 Srovnej ibidem, s. 35; JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1998, s. 39.

chal. Za té situace se tedy stát nemůže této své úlohy, ale i zásadní povinnosti vzdát také proto, že ve vztahu k poškozeným osobám, případně stranám v trestním řízení není vymezeno žádné ústavně zaručené subjektivní právo fyzické nebo právnické osoby na to, aby jiná osoba byla trestně stíhána a za spáchaný trestný čin spravedlivě potrestána.⁴

2 Teorie versus praxe

Když se tedy ohlédneme zpět na výše citovaná teoretická východiska uplatňování nároku na náhrady škody v adhezním řízení, zdají se být zákonodárcem vymezená pravidla vcelku jasná a přehledná. Pokud tedy poškozený uplatní v rámci trestního řízení svůj nárok, prokáže jej, soud mu přizná jeho náhradu a poškozený svá práva uspokojí. Jak to však skutečně chodí v praktickém životě a je-li pro poškozeného opravdu jednoduché domoci se svých práv a nároků, na to se v tomto příspěvku autorka dále zaměří a upozorní.

Jako první je možné uvést jeden z klasických praktických případů, kdy si mladík krátce po třicátém roku života koupí do osobního vlastnictví byt, začíná v tuto chvíli samostatný život a staví se tzv. na vlastní nohy.⁵ Vezme si půjčku, a protože současně vystudoval také vysokou školu, dostane důvěru právnické osoby - společenství vlastníků bytových jednotek (z níž si jednu bytovou jednotku zakoupil) a dostane se do funkce jeho statutárního orgánu. Jelikož jsou domy z velké většiny postavené již v padesátých letech minulého století, rozhodne se je společenství opravit a zvelebit (novou fasádou či stavbou lodžii). K tomuto účelu se společenství, resp. jednotliví jeho členové, zaváží vysokou půjčkou, ač současně čerpají podporu také z nejrůznějších fondů. Uvedený mladík se v tomto okamžiku dostává k vysoké finanční částce, která je na účtu společenství vedena a vybírána skrze platební kartu, kterou má plně k dispozici. V mezidobí se dostal do finanční tísně (půjčil si velké množství peněžních prostředků také od nebankovních subjektů), proto se rozhodne svoji situaci řešit tím, že po malých částkách z účtu společenství vybírá finance pro svou vlastní, soukromou potřebu. Protože se ale veškeré opravy na bytových domech a za ně účtované částky evidují, právnická osoba posléze zjistí, že tento člen statutárního orgánu si její majetkovou hodnotu neoprávněně присвоjuje - a podá na něj trestní oznámení. O věci proběhne standardní trestní řízení,⁶ v rámci něhož pachatel - nyní již obviněný a posléze obžalovaný - přizná v plné míře svoji vinu, svého činu lituje. Se svým nárokem se přihlásí již v počáteční fázi trestního stíhání poškozená právnická osoba. Obviněný uzná nárok poškozené společnosti v plném rozsahu, avšak v průběhu trestního řízení ji ničeho neuhradí. Nutno podotknout, že zmiňovaný byt již obžalovaný těsně po spáchání trestného činu prodal třetí osobě

4 Usnesení Ústavního soudu ze dne 8. 7. 2003, sp. zn. II. ÚS 32/03.

5 V angloamerickém prostředí viz faktory a typy trestných činů spáchaných pachateli z určitých vrstev In: DAVIES, P.; FRANCIS, P. a CH. SAGE GREER (eds.). *Victim, Crime and Society*. 2007, s. 51–54, 58–59.

6 V úvahu připadá také řízení zkrácené, kdy však pro účely tohoto příspěvku můžeme konstatovat, že toto proběhlo, avšak byl podán odpor ze strany příslušného státního zástupce, jelikož nesouhlasil s příliš mírnou výměrou trestu, a proto probíhá řízení standardní.

a poškozená strana nevěděla a nevyužila v předmětné době možnosti podat tzv. odpůřčí žalobu (42a zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů)⁷ vůči novému nabyvateli nemovitosti. Z obžalovaného, dlužníka společenství, se tedy na základě pravomocného rozsudku stal pachatel odsouzený za přečin zpronevěry podle § 206 odst. 1, 3 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů, a to (příkladmo) k trestu odnětí svobody v délce 12 měsíců s odkladem na zkušební dobu 24 měsíců. Současně mu byl uložen také trest zákazu činnosti spočívající v zákazu výkonu funkce statutárního orgánu nebo jeho člena ve společenství vlastníků jednotek na dobu 24 měsíců. Spolu s tímto byla pachateli uložena povinnost uhradit poškozenému na náhradu škody částku ve výši 350.000 Kč. Jelikož se všechny zúčastněné strany vzdaly po vyhlášení rozsudku práva na odvolání, nabyl shora uvedený rozsudek právní moci bez jakýchkoli problémů.

V tuto chvíli to vypadá, že celý případ „úspěšně“ skončil, že spravedlnosti i poškozenému bylo dáno za pravdu, trestní řízení je pro orgány v něm činné, ukončené. Nikoli však pro poškozeného. Je to právě ten, komu dlouhá cesta teprve začíná. Odsouzený – nyní tedy již dlužník společenství, jakožto věřitele – totiž svoji povinnost nedodržel a poškozenému náhradu škody neuhradil. Věřitel tedy zvolil další institut, tentokrát již civilního práva, a podal vůči dlužníkovi návrh na nařízení exekuce. Nutno podotknout, že dlužník svému věřiteli v průběhu trestního řízení (jež má plnit také funkci preventivní, vůči němu samému) ústně i v elektronické formě přislíbil úhradu celé částky (již si vyřizoval úvěr, dostal lukrativní práci apod.). Současně však nemá žádný majetek a trvalé bydliště má nahlášené na příslušném městském úřadě. Svému věřiteli tedy závazek neuhradil, a to ani v jeho části, a ve velmi krátké době po svém pravomocném odsouzení za majetkovou trestnou činnost využil jiného prostředku řešení svých finančních problémů – insolvenčního řízení.⁸

Podle znění ustanovení § 395 odst. 1 písm. a) ve spojení s odst. 3 písm. b) zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění účinném do 31. 12. 2014, insolvenční soud zamítne návrh, pokud je jím sledován nepoctivý záměr. Tento může být spatřován ve skutečnosti, že podle výpisu z rejstříku trestů v posledních 5 letech před zahájením insolvenčního řízení proběhlo trestní řízení, které skončilo pravomocným odsouzením pro trestný čin majetkové nebo hospodářské povahy dlužníka. V popisovaném případě si v momentu podání návrhu na oddlužení dlužník musel být vědom skutečnosti svého odsouzení, poněvadž se vedle dalšího výslovně vzdal v trestní věci při vyhlášení rozsudku práva na odvolání. V rámci podání návrhu insolvenčnímu soudu však doložil výpis z evidence Rejstříku trestů fyzických osob vy-

7 Nový zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník upravuje v § 589 a násl. odporovatelnost úkonu již odlišně, a to pod názvem relativní neúčinnost.

8 Nutno uvést, že v souladu s ustanovením § 109 odst. 1 písm. c) insolvenčního zákona lze po zahájení insolvenčního řízení exekuci, která by postihovala majetek ve vlastnictví dlužníka, jakož i jiný majetek, který náleží do majetkové podstaty, nařídit nebo zahájit, nelze ji však provést.

hotovený před datem jeho odsouzení, ze kterého vyplývá, že je osobou trestně bezúhonnou, ačkoli to v kritické době již nebyla pravda. Dlužník tedy úmyslně a vědomě zatajil insolvenčnímu soudu informace podstatné pro další průběh insolvenčního řízení, tedy, že nesplňuje všechny zákonné podmínky pro možnost podání insolvenčního návrhu.

Současně je vždy dlužník při podání insolvenčního návrhu povinen v souladu se zněním ustanovení § 104 odst. 3, věta první, insolvenčního zákona v seznamu závazků označit jako své věřitele všechny osoby, o kterých je mu známo, že vůči němu mají pohledávky nebo jiná majetková práva, nebo které vůči němu pohledávky nebo jiná majetková práva uplatňují. Jak vyplývá ze shora citovaného, nejpозději ode dne konání hlavního líčení bylo dlužníku prokazatelně známo, že má věřitel proti němu vykonatelnou pohledávku ve výši 350.000 Kč a on je zavázán ji splnit. I přes výše uvedené však v seznamu svých závazků jmenovaného věřitele neuvedl.

Insolvenční soud se proto ztotožnil s názorem věřitele, který podal negativní vyjádření a upozornil, že se dlužník cestou podání insolvenčního návrhu na svoji osobu pokoušel zcela úmyslně vyhnout splnění závazku vůči věřiteli a podáním návrhu na insolvenční, resp. oddlužení, sledoval jednoznačně nepoctivý záměr a návrh dlužníka na oddlužení zamítl⁹. Vzhledem ke skutečnosti, že případ byl rozhodován až po 1. 1. 2014,¹⁰ rozhodl soud podle § 405 odst. 2 insolvenčního zákona o způsobu řešení dlužníkova úpadku konkurzem. Jelikož dlužník využil svého zákonného práva, je dále rozhodováno soudem odvolacím o jeho odvolání.

Na tomto stručném příkladu z běžné praxe se ukazuje, že ačkoli zákonodárce v rámci trestního řízení světil poškozenému velké množství práv, aby bylo dosaženo také jeho větší ochrany, není v návaznosti na další právní úpravu, která je v českém právním řádu zakotvena, postavení poškozeného v celém kontextu jednoduché. Ačkoli se do procesu dostává neočekávaně, často i jako právní laik, musí se dále vcelku složitými právními instituty domáhat svých práv, a to v zákonných lhůtách. Byť se jeho pozice, nastavená pravidly trestního řádu zdá zprvu jasná, v praxi se však mnohokrát stává, že velmi složitými procesy vymáhá pohledávku, která mu zřetelně náleží, a to zvláště proto, že zákonodárce prostě umožnil (nejen) pachatelům trestných činů se z její úhrady (byť i částečně) vyvázat.

Jaké jsou pak možnosti uplatnění nároku na náhradu škody vůči dlužníkovi v úpadku podle účinné právní úpravy?

⁹ V tuto chvíli autorka upouští od možných úvah o tom, že se pachatel mohl dopustit dalšího trestného činu vůči tomuto svému věřiteli (např. trestného činu poškození věřitele podle § 222 odst. 1 písm. f) trestního zákoníku.

¹⁰ Po novele zákona prostřednictvím zákona č. 294/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů.

Jak již bylo zmíněno výše, s účinností od 1. 1. 2014 došlo k novelizaci insolvenčního zákona, přičemž změna se podstatným způsobem dotkla také možnosti uplatnění nároku na náhradu škody v trestním řízení s ohledem na paralelně probíhající řízení insolvenční. Do znění citovaného zákona byla doplněna mimo jiné ustanovení § 140a až 140e. Cílem zákonodárce byl v tomto případě zákaz „vyrábět“ za trvání insolvenčního řízení takové pohledávky, jež vzhledem k ustanovení § 170 insolvenčního zákona, případně k přihlašovacím lhůtám a taxativnímu výčtu pohledávek za majetkovou podstatou a pohledávek jim na roveň postavených, které stejně nebudou moci být v insolvenčním řízení uspokojeny.

Podle § 140a odst. 1 insolvenčního zákoníku nastávají účinky rozhodnutí o úpadku okamžikem jeho zveřejnění v insolvenčním rejstříku. Rozhodnutím o úpadku se přerušují soudní a rozhodčí řízení o pohledávkách a jiných právech týkajících se majetkové podstaty, které mají být v insolvenčním řízení uplatněny přihláškou, nebo na které se v insolvenčním řízení pohlíží jako na přihlášené, anebo o pohledávkách, které se v insolvenčním řízení neuspokojují (§ 170). Není-li dále stanoveno jinak, v těchto řízeních nelze pokračovat po dobu, po kterou trvají účinky rozhodnutí o úpadku.

Podle znění ustanovení § 140 b insolvenčního zákona, nejde-li o řízení uvedená v § 140a, nelze v jiných soudních nebo rozhodčích řízeních po dobu, po kterou trvají účinky rozhodnutí o úpadku, rozhodnout o pohledávkách a jiných právech týkajících se majetkové podstaty, které mají být v insolvenčním řízení uplatněny přihláškou, nebo na které se v insolvenčním řízení pohlíží jako na přihlášené, anebo o pohledávkách, které se v insolvenčním řízení neuspokojují (§ 170). To neplatí, jde-li o pohledávky věřitelů na náhradu škody nebo nemajetkové újmy způsobené trestným činem nebo na vydání bezdůvodného obohacení získaného trestným činem, pokud v trestním řízení o tomto trestném činu byl zajištěn majetek v majetkové podstatě dlužníka. K rozhodnutím vydaným v rozporu s tímto zákazem se v insolvenčním řízení nepřihlíží.¹¹

V případě nově zahájených řízení platí ustanovení § 140c, kdy v době, po kterou trvají účinky rozhodnutí o úpadku, nelze zahájit soudní a rozhodčí řízení o pohledávkách a jiných právech týkajících se majetkové podstaty, které mají být v insolvenčním řízení uplatněny přihláškou, nebo na které se v insolvenčním řízení pohlíží jako na přihlášené, nejde-li o incidenční spory, ani řízení o pohledávkách, které se v insolvenčním řízení neuspokojují (§ 170).¹²

Pokud bychom tedy popsaná ustanovení použili na uvedený případ, který bychom obměnili v tom smyslu, že v době trestního řízení, jež by bylo vedeno v roce 2014, bylo, byť i v průběhu zahájeno řízení o úpadku dlužníka (obžalovaného), avšak nedošlo k za-

11 Zákazy obsažené v § 140 b insolvenčního zákona se samozřejmě neuplatní zpětně od účinnosti rozhodnutí o úpadku, která nastala před 1. 1. 2014, ale nejdříve až od 1. 1. 2014.

12 Ustanovení § 140d insolvenčního zákona podrobně upravuje jiná než soudní a rozhodčí řízení, § 140e insolvenčního zákona pak dopadá na výkon rozhodnutí a exekuce.

jištění jeho majetku (k uspokojení nároku poškozeného na náhradu škody ani z jiného důvodu), tedy z výše citovaných zákonných ustanovení zřetelně vyplývá, že by nebylo možné o řádně uplatněném nároku na náhradu škody poškozené společnosti rozhodnout. Současně lze konstatovat, že ani např. případné možné popření pohledávky dlužníkem by nemělo vliv na její zajištění (§ 192 odst. 3 insolvenčního zákona); účinkem popření však vždy je, že pro pohledávku, kterou dlužník popřel co do její pravosti nebo výše, není v rozsahu popření upravený seznam přihlášených pohledávek exekucním titulem. Z tohoto závěru výkladem a contrario vyplývá, že v případě pohledávky, která nebyla popřena, je upravený seznam přihlášených pohledávek exekucním titulem. Pokud by tedy poškozená strana včas a řádně přihlásila svoji pohledávku v řízení insolvenčním (totožnou s nárokem v rámci řízení trestního) a tato nebyla popřena. Poškozená strana již tedy má k dispozici exekucní titul. Podle § 44 odst. 3 trestního řádu by za této situace nemohla svůj nárok (zde konkrétně nárok na náhradu škody v trestním řízení¹³) uplatnit znovu.¹⁴

Jak se tedy nejnovější úprava insolvenčního zákona dotkla v praxi poškozeného, resp. celého adhezního řízení? Prostřednictvím této úpravy musí poškozený vyčkat ukončení řízení insolventního a prakticky se tak v rámci řízení adhezního nemůže domoci přiznání svého práva, nároku, ani zadostiučinění. Pokud zákonodárce chtěl pomoci poškozenému jednodušší cestou k uplatnění jeho práv, současně vychovávat pachatele a pozitivně působit na společnost, je velkou otázkou, zda toho popsanou novelizací skutečně stále dosahuje. Samozřejmě stále platí, že pokud by přiznání nároku poškozenému znamenalo pro trestní soud nutnost dalšího dokazování a protahování trestního stíhání, nerozhoduje o ní, resp. odkáže poškozeného na řízení občanskoprávní. V případě řízení insolvenčního je ale pozice poškozeného jiná. Může se stát, že dlužníku bude schválena forma úpadku oddlužení, z důvodu své nesolventnosti však nedodrží stanovené podmínky (splátkový kalendář) a bude rozhodnuto o konkurzu. Poté může dojít také ke zrušení schváleného konkurzu a věřitel se (často po dlouhém časovém období) ocitne opět na počátku, kdy mu dlužník dluží částku. Získá po několika letech v souladu s § 312 odst. 4 insolvenčního zákona sice exekucní titul, ale až nyní může rozhodovat, co s ním učiní, podat např. návrh na nařízení exekuce. Jedná se tedy často o zdlouhavější cestu, kterou může dlužník pouze prodlužovat celou úhradu svých závazků, jelikož mu to platný právní řád umožňuje. Poškozený se ocitá v pozici věřitele, který byl poškozen, byla mu upřena jakákoli satisfakce – trestní řízení bylo dále vedeno „bez něho“ a v insolvenčním řízením je často jedním z mnoha věřitelů. Je velmi spornou otázkou, zda byla zavedením tohoto systému jeho práva opravdu posílena, nebo zda naopak nedošlo k jejich mírnému potlačení.

¹³ V tomto případě by nepřipadalo v úvahu ani využití usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 9. 2013, sp. zn. 7 Tdo 677/2013.

¹⁴ Viz např. usnesení Okresního soudu v Českém Krumlově ze dne 6. 11. 2014, sp. zn. 10 T 163/2014.

3 Postřehy ze zahraniční právní úpravy

Také německá právní úprava počítá s výraznou účastí poškozeného v trestním řízení. Velmi jasné je v německém trestním řízení - Strafprozeßordnung (dále také „StPO“) kladen důraz na práva poškozeného, jakožto současně oběti a oznamovatele trestného činu (relativně nedávno především právo na seznámení s výsledky daného řízení, právo nahlížení do spisu aj.¹⁵). Pokud byla poškozenému trestným činem způsobena majetková škoda, může si podle znění ustanovení § 403 a násl. následný nárok na její náhradu na obžalovaném uplatnit u příslušného soudu – písemně, ústně do protokolu nebo v hlavním líčení ústně, před započítím závěrečných řečí.¹⁶ Velmi specifickým institutem, který české právní prostředí nemá, je také vymožení nároku poškozeného cestou soukromé žaloby. Tento postup lze zvolit pouze u tzv. soukromožalobních deliktů vymezených v ustanovení § 374 StPO, a to typicky poté, co státní zastupitelství u oznámeného trestného činu neshledá veřejný zájem na stíhání dané trestné činnosti.¹⁷ Další možností, která pro poškozeného na území Německé spolkové republiky připadá v úvahu je podání tzv. vedlejší žaloby, kterou se poškozený snaží získat zejména zadostiučinění za spáchaný trestný čin a to v souladu se zněním § 395 StPO. V jejím rámci se poškozený připojuje k veřejné žalobě (podané státním zástupcem).¹⁸

Svá práva, která by mohl poškozený uplatňovat cestou civilního řízení, může poškozený v mezích německé právní úpravy uplatnit také v řízení adhezním. Zde je postup velmi obdobný české právní úpravě. Podle znění § 403 StPO si může poškozený uplatňovat pouze majetkoprávní nároky (typicky náhradu škody), které vycházejí ze spáchaného deliktu a které doposud jinak soudně neuplatnil.¹⁹ O takto podaném návrhu soud rozhoduje tak, že od rozhodnutí upustí a poškozený si jej může uplatnit v řízení občansko-právním. Pokud naopak shledá uplatnění nárok přípustným a oprávněným, zahrne výrok o jeho (i částečném) přiznání do rozsudku a toto jeho rozhodnutí je postaveno na roveň rozhodnutí učiněném v civilním řízení.²⁰

¹⁵ Viz např. § 406e a násl. StPO.

¹⁶ STOČESOVÁ, Simona. Poškozený v německém trestním řízení. In: JELÍNEK, Jiří a Tomáš GRIVNA. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012, s. 96.

¹⁷ Typicky spadající do osobnostní sféry člověka, jakými jsou pomluva či trestné činy podle autorského zákona či zákona o ochranných známkách.

¹⁸ Nejčastěji se jedná o trestné činy zasahující do osobní integrity člověka – znásilnění, sexuální nátlak, pokus vraždy či zabití aj.

¹⁹ STOČESOVÁ, Simona. Poškozený v německém trestním řízení. In: JELÍNEK, Jiří a Tomáš GRIVNA. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012, s. 104.

²⁰ Viz Beulke, W. *Strafprozeßrecht*. 5. přepracované vydání. Heidelberg: Müller Verlag, 2001, s. 303.

Závěr

Úplným závěrem lze uvést, že výskyt majetkových trestných činů vzhledem k jejich frekvenci v praxi předurčuje vývoj celkové kriminality a je závažným společenským problémem. Ruku v ruce s ním jdou také práva a nároky poškozených (fyzických i právnických osob), do jejichž sféry danou trestnou činností pachatel zasáhne. Ačkoli byly po dlouhá léta legislativní tendence takové, že je třeba novelizovat jednotlivé (zejména trestněprávní) předpisy tak, aby se dostalo požadavku účinnější právní pomoci poškozených a náhrady nákladů s tím spojených²¹, nastíněné aktuální praktické problémy poukazují na stále velmi složité postavení poškozeného. Osoby, která se v takovém postavení ocitne často bez své příčiny, ale jen velmi těžce vymáhá zpět svá práva v rámci trestního s následně jednotlivých civilních řízení.

Německá právní úprava procesního postavení poškozeného je relativně obsáhlou a poškozený v něm má vcelku silné postavení. Současně však rozlišuje i instituty, v jejichž rámci je zásadně nutné podání soukromé (či vedlejší) žaloby a postavení poškozeného je pak obtížnější než v českém právním prostředí. Je tedy otázkou, zda by se český zákonodárce měl a mohl, např. při přípravě nového trestního řádu,²² inspirovat v německé právní úpravě soukromé žaloby. Je totiž možné, že v případě dostatečně aktivního poškozeného, by on sám mohl o vybraných trestných činech, kde veřejný zájem na stíhání do značné míry ustupuje zájmu soukromému, postupovat sám. Současně by tím však zákonodárce ustoupil ze své pozice ochránce práv poškozeného a je sporné, zda by při současné rychlosti jednotlivých civilních řízení byl tento ústupem prospěšný. Před zákonodárcem tak v současné době stojí velká výzva ve formě přípravy nového trestního řádu a možnosti zaujetí nové pozice vůči osobě poškozeného a následných vymáhání jejího nároku v rámci adhezního řízení, ale také dalších institutů, jakými jsou insolvenční řízení či řízení exekuční.

21 Srovnej SOVÁK, Z. Postavení poškozeného v trestním řízení z pohledu současné a připravované právní úpravy. In: KULÍŠKOVÁ, K. *K problematice obětí trestných činů a k výsledkům výzkumu obětí v České republice: sborník příspěvků z konference*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1999.

22 Viz Ministerstvo spravedlnosti ČR. *Návrh nového trestního řádu má po dnešku jasnější kontury*. [online]. Justice. cz. © 2014 [cit. 13. 12. 2014]. Dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=2375&d=339390>